

## СПЕЦИФИЧНОСТИ УПОТРЕБЕ РАЗЛИЧИТИХ ВРСТА СЛУШНЕ АМПЛИФИКАЦИЈЕ И ПИСАНИ ИЗРАЗ<sup>1</sup>

*Надежда Димић\*, Ива Цвијановић, Љубица Исаковић\**

\* Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Београд

Овладавање писаним говором је један од најважнијих задатака васпитано – образовног процеса у школама за глуве и наглуве ученике. Писани говор је основно средство оштећеног и говорно – језичког развоја глуве и наглуве деце.

У одређеном броју случајева деци оштећеног слуха помажу слушни апарати, али се код деце са кохлеарним оштећењима слуха, као и код обостраних веома тешких или потпуних оштећења слуха, предлаже уградња кохлеарног импланта.

На почетку истраживања поставили смо циљ да се испита повезаност између различитих врста амплификације и успеха при доуњавању реченица различитим врстама речи, као и доуњавања реченица падежима српског језика. На основу постављеног циља, поставили смо хипотезу да врста амплификације нема утицаја на степен успешности у доуњавању реченица различитим врстама речи (именице, глаголи, придеви), као ни при доуњавању реченица различитим падежима српског језика.

Истраживање је сprovedено у две школе које похађају глува и наглува деца на подручју града Београда – у Школи за оштећене слухом – наглуве “Стефан Дечански” и Основној школи “Радивој Поповић”.

Узорак је чинило 30 глувих и наглувих ученика основне школе, узрасна од петог до осмог разреда. Са кохлеарним имплантом било је 5 ученика, а са слушним апаратима 25.

Инструменти коришћени у овом истраживању су Листа за доуњавање реченица (Н. Димић) и Корпус за процену употребе падежа (Димић Н, Марић, Д.).

---

<sup>1</sup> Рад је проистекао из пројекта који се реализује под покровитељством Министарства за просвету и науку Републике Србије под називом „Утицај кохлеарне имплантације на едукацију глувих и наглувих особа“ (број 179055)

*Добијени резултати приказани су табеларно и графички.*

*На основу добијених резултата у овом истраживању дошли смо до закључка да ученици са кохлеарним имплантом са већом усјешношћу решавају постављене задатке везане за употребу различитих врста речи у реченици, употребу падежа у реченици у односу на ученике са слушним апаратима, као и да постоји разлика у усјешности при употреби различитих врста речи и различитих падежа.*

*КЉУЧНЕ РЕЧИ: људи и наљуди ученици, кохлеарни импланти, слушни апарати, писани израз*

## УВОД

Општа и најшире позната функција језика јесте саопштавање мисли. Језик се користи као средство размене чињеница и мишљења. Када говоримо о себи, о другима, када постављамо питања и тражимо објашњења – као средство размене користимо језик. Може се рећи да првенство припада комуникативној функцији језика, која у себи уствари обухвата већину других функција.

Усмени и писани говор су нераскидиво повезани. Обучавање правилном писању, састављању реченица и прича омогућава побољшавање и развој усменог говора. Усмени и писани говор су две стране једног истог процеса који омогућавају развитак свесног логичког мишљења.

Оштећење слуха у зависности када је настало утиче, у мањој или већој мери, на развој личности детета оштећеног слуха. Оно неизбежно доводи до потешкоћа у усвајању и разумевању језика, посебно писаног говора.

Остојић (2004) наводи да је проблем аплификације код деце вишеструк, барем онолико колико је комплексна функција слушања.

Индивидуални слушни апарат је помагало, чија је улога да амплификује највише оне фреквенције које су најоштећеније, са циљем да се постигне што боље разумевање говора и контакт са околином аудитивним путем.

У већини случајева деци оштећеног слуха помаже индивидуални слушни апарат. Код деце са кохлеарним оштећењима слуха, слушни апарат не може бити од помоћи, као и код обостраних врло тешких или потпуних оштећења слуха када се предлаже се уградња кохлеарног импланта.

## Писани говор

Циљ васпитно – образовног процеса глуве и наглуве деце је свеобухватан физички и психички развој и оспособљавање за потпун самостални живот. Услов за остваривање тог циља је формирање и развој говора као средства комуникације и развоја мишљења. Развој мишљења као и општи развој детета оштећеног слуха је нераскидиво везан са развојем говора. Писани говор као начин реализације језика је средство општег и говорног развоја глувог и наглувог детета. У условима оштећеног слуха, отежане комуникације са околином, писани говор се јавља погодним средством превазилажења тих тешкоћа.

Лурија (1979) наводи да је писани говор, говор без сабеседника. Мотиве и замисли писаног израза у потпуности одређује субјекат. Специфичност писане речи је и у томе да контролу над написаним има онај који пише, без кориговања питањима, репликама и реакцијама са стране. Писана реч нема скоро никаквих допунских изражајних средстава, као што су: интонација, гест, мимика, пауза који су врло важни у усменом говору. Због тога писмена реч мора бити у потпуности систематична, а граматичка средства којима се служи морају бити довољна да, у одсуству супрасегментних обележја, садржај поруке буде јасан. Писани говор захтева експлицитност, пажљиву селекцију језичких средстава и прецизност.

Цветкова (1997) наводи, да у историјском развоју писма можемо извојити три битне фазе: прва је базирање писма на спољашњим знацима и симболима, друга је упрошћавање и генерализација симбола и треће удаљавање од слике и повезивање са усменим говором.

Усвајање писаног говора подразумева, савладавање још једне његове компоненте, а то је савладавање језичке норме, тј. граматичких правила и правописа или ортографије. „Правопис је, дакле, скуп конвенционалних правила за исправну, тј. стручно нормирану и друштвено санкционисану употребу неке графије у датом језику“ ( Бугарски, 2009:148).

Писани говор је за децу оштећеног слуха важан облик реализације језика. Због њиховог слушног дефицита јављају се специфичности у развоју усменог и писменог говора, као и целокупног развоја.

Према Димић (1996), да би ученик савладао и изградио писани говор мора да поседује знања и способности слушања, говорења, писање руком, орјентације у простору, познавања правописних правила. Ако постоје проблеми у некој од ових области, то ће утицати на квалитет писаног говора.

С обзиром да писмени говор има графичку природу и да се перципира визуелно, он има неоспорну психолошко – дидактичку вредност у образовању деце оштећеног слуха.

Писани израз перципирамо одмах у целом његовом обиму, на њега се многократно можемо враћати, прецизирати контекстуална значења речи, анализирати морфолошку грађу речи, синтаксичке везе, проверавати логички след излагања (Коровин, 1995). Захваљујући овим карактеристикама овладавање писаном речју за дете оштећеног слуха је од непроцењивог значаја.

### Грамматички развој

Може се рећи да најранија фаза у грамматичком развоју уопште не личи на граматику. Најчешће су у питању појединачне речи – искази или дужи искази (научени као фразе) које деца употребљавају као прости јединице. Око 60% речи које се у овој фази употребљавају има функцију именовања и развиће се у именице а око 20% речи изражава радње (многе од њих развиће се у глаголе). Ови рани искази, најприметнији између 12. и 18. месеца, умногоме функционишу као реченице. У овом случају многи научници говоре о «реченицама од једне речи» или о холофразама. Око 18. месеца деца почињу да полако повезују две или више речи, а око друге године живота многа деца производе реченице од три до четири речи. Тада се запажа телеграфска природа реченица, која се најчешће губи крајем треће године. Долази и до већег грамматичког напретка с појавом реченица које имају више од једне клаузе (повезане углавном везником и ).

Кашић (2002) сматра да се основа грамматичке структуре матерњег језика усваја до пете године живота. Међутим, сложенији елементи у оквиру свих језичких нивоа усвајају се и после пете године. Језичка компетенција знатно се проширује на каснијем предшколском и на раном школском узрасту (када наступа време наглог проширивања језичке компетенције у оквиру синтаксичког и семантичког нивоа језичке структуре).

Многе грамматичке грешке јављају се у четвртој години и њихово проучавање је битно јер нам показује како деца прелазе на ново грамматичко тле.

Усвајање сложенијих грамматичких конструкција наставља се и током раних школских година. Новије студије су показале да се усвајање појединих типова конструкција одвија и током десете и једанаесте године живота (Кристал, 1996).

Матић (1980) наводи да прве почетке флексије речи (коришћење падежа и глаголских облика) дете савлађује крајем друге и почетком треће године, када наступа најважнији период у формирању, развијању дечјег говора. У четвртој години дете може да користи све падеже, али не и све глаголске облике.

Термин «граматичност» се у савременој лингвистици дефинише као саображеност реченице (или дела реченице) правилима дефинисаним специфичном граматиком неког језика (Кристал, 1998).

Према Кашић (2002) граматичност је свеукупан систем правила којима располаже изворни говорник неког језика или неког дијалекта. Тај систем правила обухвата све нивое језичке структуре чије хијерархијско устројство, функционисање мреже релевантних односа унутар појединих језичких нивоа и функционисање мреже релевантних односа међу језичким нивоима омогућава генерисање граматичних реченица некога језика.

Бугарски (1996) сматра да су граматичне све реченице у којима функционишу правила као поступци у којима се језички елементи и структуре доводе у везу у процесу продукције исказа у целом распону могућности које допушта језички систем (а не само онај из тог распона који се из друштвених разлога оцењује као добар и препоручљив).

Темином «неграматичност» (Кашић, Димић, 1999) би се могли означити «низови језичких елемената које не предвиђа граматички систем и које не би продуковао ни један изворни говорник некога језика са нормалном језичком способношћу».

Термином «аграматизам може се означити непостојање или губитак језичке способности (односно језичке компетенције) да се реченица као најмања потпуна језичка јединица (или део реченице) продукује или препозна према граматичким односима (на оси селекције и на оси комбинације) и према граматичким правилима матерњег језика» (Кашић, Димић, 1999). Непостојање наведене способности одликује глуве и наглуве особе.

Чомски (према Матић, 1980) скреће пажњу на околност да свако дете већ од пете године живота располаже, и активно се користи, једним ванредно сложеним механизмом – граматиком свога језика.

Неки аспекти фонолошког и граматичког усвајања настављају се све до пубертета, али се највећи део ових способности устали око пете године, док неке језичке вештине (у семантици и прагматици) настављају да се развијају код старије деце и млађих одраслих особа.

## МАТЕРИЈАЛ И МЕТОД

### Циљ и задаци истраживања

Писани говор је као једна од реализација језика, веома сложена делатност која у великој мери ангажује способности појединца. Путем писане речи људи комуницирају са околином, уз ослобађање од везаности за конкретну ситуацију, као и временску и просторну одредницу.

Писани говор представља веома битан начин комуникације са околином и он код глуве и наглуве деце развија когнитивне способности.

На почетку истраживања постављен је општи циљ који гласи: испитати специфичности у писаном изразу код глувих и наглувих ученика. Постављен је и посебан циљ: да се испита повезаност између врсте амплификације и успешности у решавању задатака везаних за допуњавање реченица различитим врстама речи и падежима.

На основу датих циљева нашег истраживања поставили смо следеће задатке:

1. утврдити везу између врсте амплификације и успешности у решавању задатака везаних за допуњавање реченица различитим врстама речи и падежима,
2. утврдити са којом успешношћу ученици користе одређене врсте речи,
3. утврдити са којом успешношћу ученици користе одређене падеже.

### Узорак

Истраживање је спроведено на територији Републике Србије, у две основне школе на подручју Београда: Основној школи за оштећене слухом-наглуве "Стефан Дечански" и Основној школи „Радивој Поповић“.

Узорак је чинило 30 ученика узраста од петог до осмог разреда, и то 5 ученика са кохлеарним имплантом и 25 ученика са индивидуалним слушницама апаратима.

### Услови истраживања

Приликом испитивања водило се рачуна о свим субјективним и објективним факторима који могу имати утицаја на процес писања. Нису коришћена никаква мотивациона средства. Испитивање је вршено у току преподневне наставе, при добром осветљењу.

Пре почетка самосталног решавања теста, ученицима су дата прецизна упутства путем усменог говора и знаковног језика.

Истраживање се одвијало у периоду од марта до маја 2012. године.

### **Инструменти истраживања**

У прикупљању и процени добијених резултата у овом истраживању користили смо одговарајуће технике и тестове.

#### **1. Субјективна и објективна аудиометрија**

Подаци о слушном статусу ученика узети су из постојеће школске документације аудиолога.

Ученици су разврстани на основу класификације Светске здравствене организације (WHO) из 1980.године.

#### **2. Листа за допуњавање реченица (Н. Димић)**

Тест се састојао од дванаест реченица, прве четири реченице односиле су се на употребу именица, друге четири су се односиле на употребу глагола, последње четири реченице односиле су се на употребу придева. Ученици су имали задатак да именицу, глагол или придев у загради адекватно употребе у датој реченици. Сви добијени резултати оцењивани су оценом + или -. Сви позитивни одговори су сабирани, максимални број бодова је 12.

#### **3. Корпус за процену употребе падежа (Димић Н., Марић Д.)**

Тест се састојао од четрнаест реченица, по две реченице за сваки падеж. Ученици су имали задатак именицу у загради употребе у реченици у одговарајућем падежу. Сви добијени резултати оцењивани су са + или -. Максималан број бодова је 14.

### **РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА**

Резултати који су добијени у истраживању обрађени су адекватним поступцима и методама.

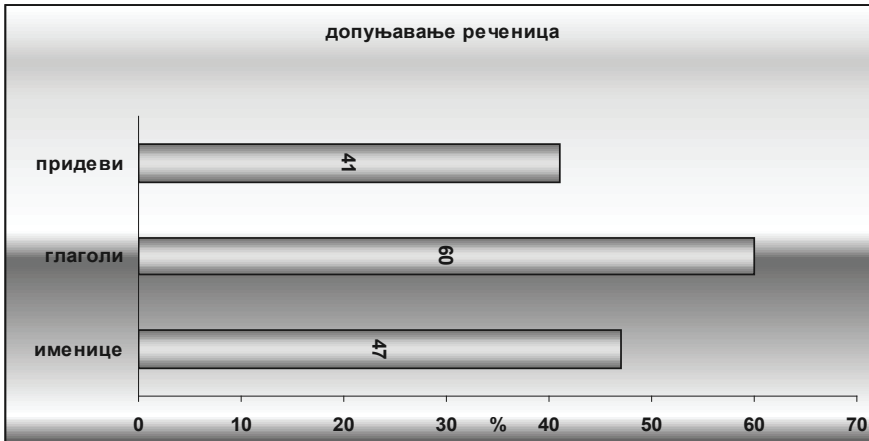
Израчунати су проценти, аритметичке средине и просек процената, а сви добијени резултати приказани су табеларно и графички.

## Листа за допуњавање реченица (Н. Димић)

Табела 1 - Усљех ученика у зависности од врсте амплификације (слушни апарати)

ученик	именице				глаголи				придеви				укупно	%
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12		
Б.В.	+	+	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	4	33,33
Б.Т.	+	-	-	+	+	+	+	+	+	+	-	+	9	75,00
В.Т.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0,00
Г.Д.	-	+	-	+	-	+	+	+	+	-	+	-	7	58,33
Г.Х.	-	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	10	83,33
Ђ.Б.	-	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	7	58,33
Ђ.В.	-	+	-	+	+	+	+	+	+	+	-	+	9	75,00
Ј.М.	+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	3	25,00
Ј.О.	-	+	-	+	-	+	-	+	+	-	+	+	7	58,33
К.Е.	+	+	-	+	-	-	+	+	+	-	+	+	8	66,66
К.Н.	-	+	-	-	+	+	+	+	-	-	-	-	5	41,66
М.Б.	+	+	+	-	-	+	-	-	-	-	+	+	6	50,00
М.Д.	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	8,33
М.М.	+	+	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-	4	33,33
М.М.	+	-	-	+	+	-	-	+	+	-	-	+	6	50,00
М.Н.	+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	3	25,00
М.Н.	+	+		-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	16,66
М.Ј.	+	+	-	+	+	+	-	+	+	+	+	+	10	83,33
Н.М.	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	9	75,00
Н.Д.	-	-	-	-	-	+	-	+	-	-	-	-	2	16,66
П.В.	+	-	-	-	-	+	+	+	-	-	-	-	4	33,33
П.С.	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	11	91,66
С.Д.	+	+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	4	33,33
С.Н.	-	+	-	+	-	+	+	+	+	+	+	+	9	75,00
Ф.Н.	-	-	-	+	+	+	+	+	+	-	+	+	8	66,66
Укупно	14	17	2	14	10	19	14	17	12	7	10	12		49,33
%	56	68	8	56	40	76	56	68	48	28	40	48		
%	47				60				41					





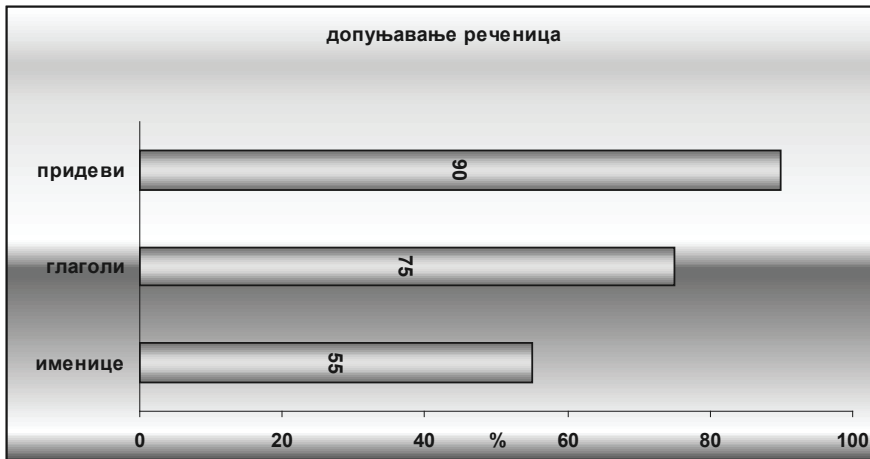
**Графикон 1 - Усвех ученика при допуњавању реченица (слушни апарати)**

У табели и графикону 1 приказани су резултати ученика са слушним апаратом, при допуњавању реченица. Најбољи успех ученици су постигли при допуњавању реченица глаголима (60%), затим са именицама (47%), а најслабије при допуњавању реченица придевима (41%). Ученици су са највише успеха решавали задатак број 6, који је требало допунити глаголом, а најслабије задатак број 3 (8,3%), који је требало допунити именицом у множини.

Општа успешност при допуњавању реченица била је 49,33%.

**Табела 2 - Усвех ученика у зависности од врсте амплификације (кохлеарни имплант)**

ученик	именице				глаголи				придеви				укупно	%
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12		
А.К.	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	11	91,66
В.А.	+	+	-	+	-	+	-	-	-	-	+	+	6	50,00
И.М.	-	+	-	+	-	-	+	+	+	+	+	+	8	66,66
М.Р.	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	10	83,33
С.Л.	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	9	75,00
Укупно	1	3	2	5	3	4	4	4	4	4	5	5		73,33
%	20	60	40	100	60	80	80	80	80	80	100	100		
%	55				75				90					



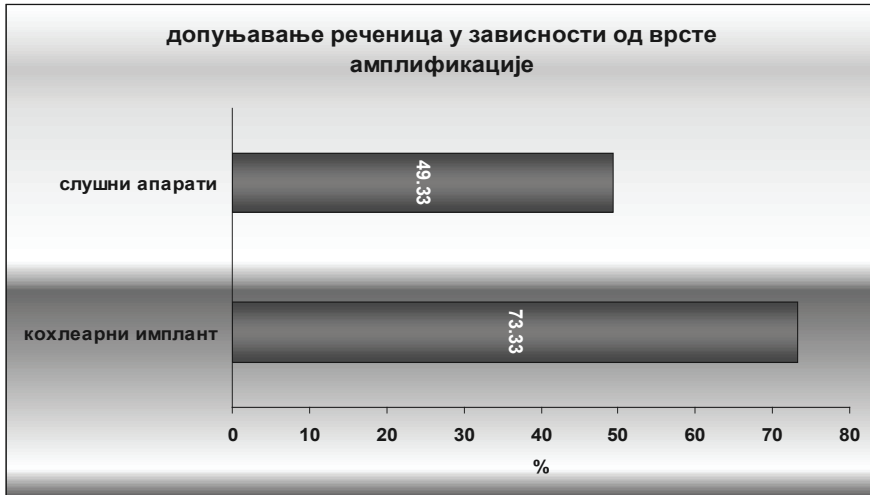
**Графикон 2 - Успех ученика при допуњавању реченица (кохлеарни имплант)**

У табели и графикону 2 приказани су резултати ученика са кохлеарним имплантом, при допуњавању реченица. Најбољи успех ученици су показали при решавању задатака у којима су недостајали придеви (90%), затим глаголи (75%), а најслабије резултате у реченицама где су недостајале именице (55%). Најбоље резултате постигао је ученик А.К. (91,66%), а најслабије ученик В.А. (50%).

Општа успешност при допуњавању реченица била је 73,33%.

**Табела 3 - Успех ученика у зависности од врсте амплификације**

Врста амплификације	именице				глаголи				придеви				Укупно %
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Кохлеарни имплант	20	60	40	100	60	80	80	80	80	80	100	100	73,33
Слушни апарат	56	68	8	56	40	76	56	68	48	28	40	48	49,33
Укупно %	38	64	24	78	50	78	68	74	64	54	70	74	
%	51,00				67,50				65,50				



*Графикон 3 - Успех ученика при допуњавању реченица у зависности од врсте амплификације*

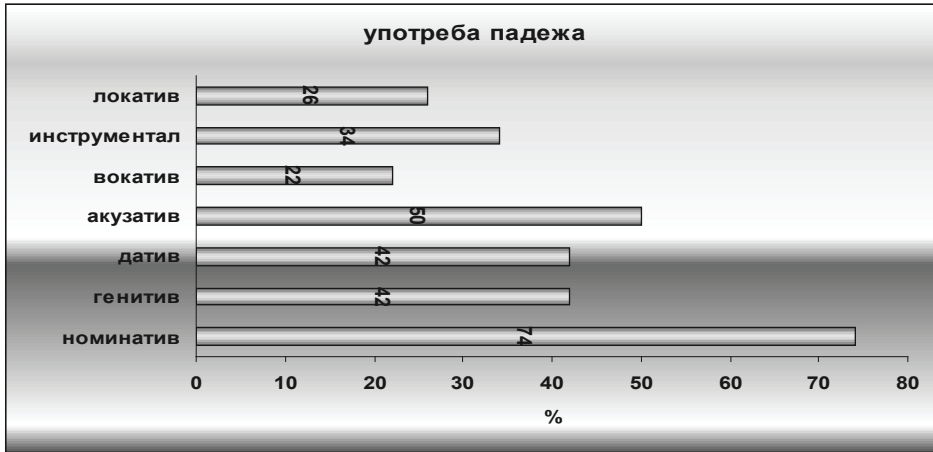
У табели 3 приказани су резултати ученика у зависности од врсте амплификације, при допуњавању реченица. Најбоље резултате ученици су постигли у реченицама у којима су недостајали глаголи (67,50%), затим придеви (65,50%), а најслабије резултате ученици су постигли при допуњавању реченица где недостају именице (51%).

У графикону 3 приказан је успех ученика у зависности од врсте амплификације, при допуњавању реченица различитим врстама речи. Графикон показује да су ученици са кохлеарним имплантом (73,33%) са већом успешношћу допуњавали реченице различитим врстама речи, него ученици са слушним апаратом (49,33%).

**Корпус за процену употребе падежа (Димић Н., Марић Д.)**

**Табела 4 - Усљех ученика у зависности од врсте амплификације  
(слушни ајараш)**

ученик	Номин.		Генит.		Датив		Акузат.		Вокал.		Инстр.		Локат.		ук.	%
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14		
Б.В.	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	28,57
Б.Т.	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	-	12	85,71
В.Т.	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	14,28
Г.Д.	+	+	-	-	-	-	+	+	-	-	-	+	+	-	6	42,85
Г.Х.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	14	100
Ђ.Б.	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	7,14
Ђ.В.	+	+	+	+	-	+	-	-	-	-	+	+	-	-	7	50
Ј.М.	+	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	3	21,42
Ј.О.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	1	7,14
К.Е.	+	+	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-	4	28,57
К.Н.	-	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	+	-	-	3	21,42
М.Б.	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	1	7,14
М.Д.	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	7,14
М.М.	-	+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	3	21,42
М.М.	-	-	-	+	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	3	21,42
М.Н.	+	+	+	-	+	-	+	-	-	-	-	-	+	-	6	42,85
М.Н.	+	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	+	-	-	4	28,57
М.Ј.	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	13	92,85
Н.Д.	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	14,28
Н.М.	+	+	+	+	+	+	+	-	+	-	+	-	+	+	11	78,57
П.В.	+	+	-	+	+	+	-	+	-	-	-	-	-	-	6	42,85
П.С.	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	+	+	+	+	12	85,71
С.Д.	-	+	-	-	+	+	-	+	-	-	-	-	-	-	4	28,57
С.Н.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	13	92,85
Ф.Н.	+	+	+	+	+	-	+	+	-	-	+	+	-	-	9	64,28
Укупно	17	20	10	11	10	11	13	12	6	5	8	9	8	5		
%	68	80	40	44	40	44	52	48	24	20	32	36	32	20		41,42
%.	74		42		42		50		22		34		26			



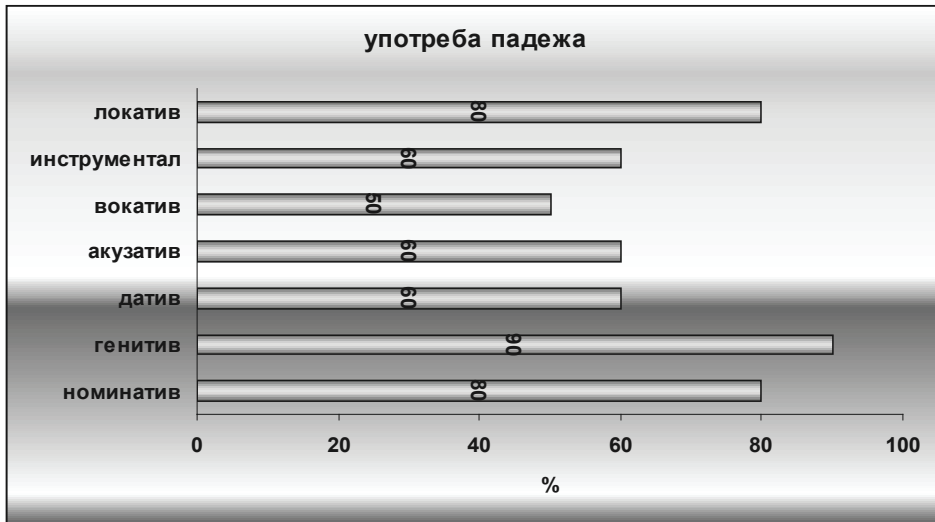
**Графикон 4 - Усѣх ученика љри решавању Корпуса за процену употребе падежа (слушни апарат)**

У табели и графикону 4 приказани су резултати ученика са слушним апаратима, при решавању Корпуса за процену употребе падежа. Најбољи успех ученици су показали у решавању задатака са номинативом (74%), а најслабије задатке са вокативом (22%). Најбољи успех постигао је ученик Г.Х.(100%), а најслабије резултате у допуњавању реченица остварили су ученици Ђ.Б.,Ђ.В.,М.Б. (7,14%).

Општа успешност при допуњавању реченица са речима у одговарајућем падежу била је 41,42%

**Табела 5 Усѣх ученика у зависности од врсте амплификације (кохлеарни импланти)**

ученик	Номин.		Генит.		Датив		Акузат.		Вокат.		Инстр.		Локат.		укупно	%
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14		
А.К.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	14	100
В.А.	-	-	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	2	14,28
И.М.	+	+	+	+	-	+	-	+	-	-	+	-	+	+	9	64,28
М.Р.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	14	100
С.Л.	+	+	+	+	-	+	-	+	+	+	+	+	+	+	12	71,42
Укупно	4	4	5	4	2	4	2	4	2	3	4	3	4	4		70
%	80	80	100	80	40	80	40	80	40	60	80	60	80	80		
%	80		90		60		60		50		60		80			



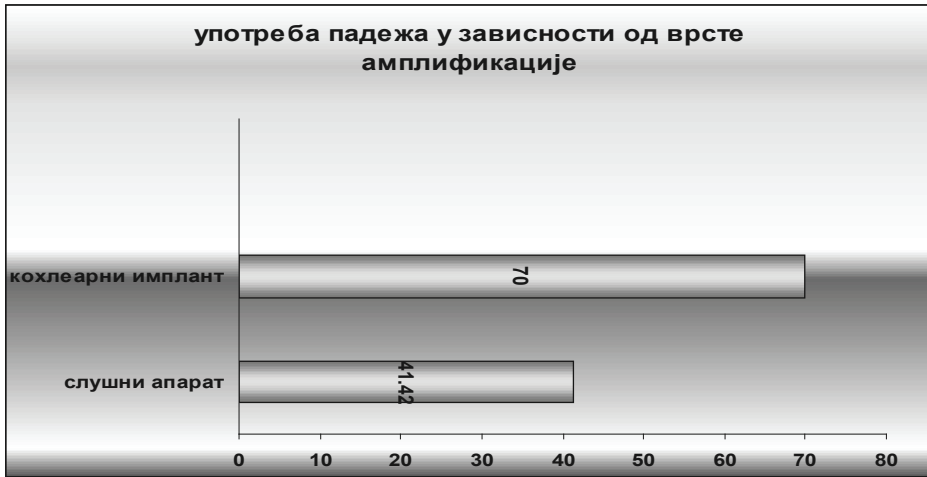
*Графикон 5 - Успех ученика при решавању Корпуса за процену употребе падежа (кохлеарни имплант)*

У табели и графикону 5 приказани су резултати ученика са кохлеарним имплантом, при решавању Корпуса за процену употребе падежа. Најбољи успех при допуњавању реченица са различитим падежима показали су ученици А.К. и М.Р. (100%), а најслабије резултате ученик В.А. (14,28%). Ученици су најбоље решили задатке везане за генитив (90%), а најслабије задатке везане за вокатив (50%).

Општи постигнути успех био је 70%.

*Табела 6 - Успех ученика у зависности од врсте амплификације*

Врста амплификације	Номин.		Генит.		Датив		Акузат.		Вокат.		Инстр.		Локат.		Укупно %
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
Кохлеарни имплант	80	80	100	80	40	80	40	80	40	60	80	60	80	80	70,00
Слушни апарат	68	80	40	44	40	44	52	48	24	20	32	36	32	20	41,42
Укупно %	74	80	70	62	40	62	46	64	32	40	56	48	56	50	
%	77		66		51		55		36		52		53		



*Графикон 6 - Успех ученика при решавању Корпуса за процену употребе падежа у зависности од врсте амплификације*

У табели 6 приказан је успех ученика у зависности од врсте амплификације, при решавању Корпуса за процену употребе падежа.

Најбољи успех ученици су показали при решавању задатака са номинативом (77%), а најслабији при решавању задатака са вокативом (36%).

У графикону 6 видимо да су ученици са кохлеарним имплантом били успешнији (70%), од ученика са слушним апаратима (41,42%).

### ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Писани говор, за глуву и наглуву децу, отвара значајне могућности компензације и превазилажења тешкоћа насталих услед оштећења слуха. Он доприноси побољшању комуникације глуве и наглуве деце са околином и доводи до још успешнијег језичког и општег развоја.

У писаном изразу деце оштећеног слуха честа је појава граматичких и правописних грешка, као и недовољна лексичка развијеност. За овладавање књижевним језиком неопходно је знати и примењивати језичке норме. Писмо написано са пуно грешака је нечитљиво. Ученици упоредо са савладавањем елемената граматике усвајају и правописне норме у обиму предвиђеним наставним програмом. Због тога је веома битно да се у школи посебна пажња посвети писаном говору.

Након спроведеног истраживања и обраде података дошли смо до одређених закључака.

Добијени резултати показују да су боље резултате, при допуњавању реченица различитим врстама речи, остварили ученици са кохлеарним имплантом.

Ученици који користе слушне апарате са највише успеха решавају задатке везане за допуњавање реченица глаголима, затим именицама, док најлошије резултате показују при допуњавању реченица придевима.

Ученици са уграђеним кохлеарним имплантом са највише успеха решавају задатке везане за допуњавање реченица придевима, затим глаголима, па именицама.

Исаковић, Димић (2008) су у свом истраживању добиле донекле другачије резултате. Глуви и наглуви ученици су најбоље допуњавали реченице придевима, затим именицама, а најслабије глаголима. Међутим, резултати ученика са уредним слухом се поклапају са резултатима кохлеарно имплантираних ученика (најбоље резултате остварују при допуњавању реченица придевима, затим глаголима, а најслабије именицама).

Исаковић (2007) наводи да глуви и наглуви ученици нижих разреда основне школе боље резултате остварују при употреби именица у реченици, него глагола. За разлику од њих, ученици који чују, подједнако успешно употребљавају и именице и глаголе у реченицама.

Грешке уочене у нашем истраживању биле су бројније код ученика са слушним апаратима и односиле су се на преписивање речи датих у заградама, употребу непостојећих лексема (нарочито код глагола, па смо добили *писашу*, *чишашују*, *пругашу...*), неадекватну употребу глаголских времена и изостављање помоћног глагола *јесам* (3. лице једнине-је).

При решавању захтева везаних за употребу падежа ученици са кохлеарним имплантом су показали боље резултате него ученици са слушним апаратима.

Ученици који користе слушне апарате најбоље резултате остварују при решавању захтева везаних за употребу номинатива, затим акузатива, а најмање успеха показују при решавању задатака са употребом вокатива.

Кохлеарно имплантирани ученици најбоље резултате остварују при решавању захтева везаних за употребу генитива, затим номинатива и локатива, док најмање успеха показују при решавању задатака са употребом вокатива.

Грешке које су најчешће правили односиле су се на преписивање понуђених речи датих у загради, а појавио се веома мали број непостојећих лексема.



Добијени резултати указују на то да врста амплификације има утицаја на успешност у решавању задатака везаних за употребу различитих врста речи и падежа. Ученици са кохлеарним имплантом постигли су знатно боље резултате у односу на ученике са слушним апаратима.

#### ЛИТЕРАТУРА

4. Бабић, Б. (2007): Аудиологија и вестибулологија за студенте сурдологије и логопедије, Дефектолошки факултет, Београд
5. Бугарски, Р. (1996): Увод у општу лингвистику, Чигоја штампа, Београд
6. Бугарски, Р. (2009): Писмо, Чигоја штампа, Београд
7. Bugarski, R. (1996): Uvod u opštu lingvistiku, Čigoja štampa XX vek, Beograd
8. Димић, Н.Д. (1996) : Специфичности у писању слушно оштећене деце, Дефектолошки факултет, Београд
9. Димић, Н.Д., Атанасковић, М., Исаковић, Љ. (2011): Утицај степена оштећења слуха на опис слика у низу у школама за глуву и наглуву децу, Београдска дефектолошка школа, Вол. 17 (3), бр.51, 427-438
10. Димић, Н.Д., Кљајић, М. (2010): Карактеристике писања код глуве и наглуве деце у основној школи, Вол. 17(1), бр.49, 43-55
11. Димић, Н.Д., Шешум, М. (2008): Специфичности писаног израза код глуве и наглуве деце, Београдска дефектолошка школа, бр.2, 47-64
12. Димић, Н.Д. (2003): Правописна правила и деца оштећеног слуха, Београдска дефектолошка школа, бр. 1-2, 41-54
13. Димић, Н.Д. (2004): Функција падежа у језичком изразу код деце оштећеног слуха, Београдска дефектолошка школа, бр. 1, 49-60
14. Димић, Н., Динић, М., Исаковић, Љ. (2012) Употреба основних глаголских времена код глувих и наглувих ученика средње школе, Београдска дефектолошка школа, 1, 19-37
15. Друштво дефектолога Србије, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Вол. 18 (1), бр. 52, 19-37
16. Исаковић, Љ., Димић, Н. (2008): Допуњавање реченица код глувих и наглувих ученика и ученика који чују, Београдска дефектолошка школа, ISSN 0354-8759, 1, 19-31
17. Исаковић, Љ. (2007): Врсте речи у реченици код ученика оштећеног слуха и ученика који чују, Београдска дефектолошка школа, Друштво дефектолога Србије, Београд, ISSN 0354-8759, 2, 11-23

18. Кашић, З., Димић, Д. Н. (1999): Језичка компетенција глуве и наглуве деце у остваривању зависне клаузе, Београдска дефектолошка школа, 1, 10-19
19. Кашић, З., Димић, Д. Н. (1999): Типови аграматизма у зависној клаузи код глуве и наглуве деце, Београдска дефектолошка школа, 2-3, 5-14
20. Кашић, З. (2002): Аграматична продукција и семантичка «zbrka» код деце раног школског узраста, Истраживања у дефектологији, Дефектолошки факултет, СИДД, Београд
21. Кристал, Д. (1998): Енциклопедијски речник модерне лингвистике, Нолит, Београд
22. Кристал, Д. (1996): Кембричка енциклопедија језика, Нолит
23. Коровин, К.Г., Гилевич, И.М., Донская, Н.Ю. (1995): Книга для учителя школы слабослышащих, обучение русскому языку, чтению, произношению, Просвещение, Москва
24. Королева, И.В, Янн, П.А. (2011): Дети с нарушениями слуха, Каро, Санкт-Петербург
25. Лурия А. Р. (1979): Язык и сознание, Издательство Московского университета, Москва
26. Матић, Р. (1980): Rad na razvoju govora, Privredno finansijski vodič, Beograd
27. Остојић, С. Б. (2004): Аудитивни тренинг и развој говора наглуве деце, Дефектолошки факултет, Београд
28. Савић, Љ.М. (1995): Методика аудиторног тренинга, Дефектолошки факултет, Београд
29. Станојчић, Ж., Поповић, Љ. (2012): Граматика српског језика за гимназије и средње школе, Завод за уџбенике, Београд
30. Цветкова, Л. С. (1997) : Неуропсихологические основы счета, письма, чтения, нарушение и восстановление, Юристь, Москва

## THE SPECIFICITY OF USE OF VARIOUS TYPES OF HEARING AMPLIFICATION DEVICES AND WRITTEN EXPRESSION

NADEŽDA DIMIĆ<sup>1</sup>, IVA CVIJANOVIĆ,  
LJUBICA ISAKOVIĆ<sup>1</sup>

<sup>1</sup>Faculty of Special Education and Rehabilitation, Belgrade

### SUMMARY

Mastering of written speech is one of the most significant tasks of the educative work at schools for deaf and hard of hearing pupils. Written speech is one of the fundamental instruments of general and speech-language development in deaf and hard of hearing children.

In a certain number of cases hearing aids are of help to children with hearing impairment, however in the population of children with cochlear hearing impairment, as well as in cases of profound and complete hearing loss on both sides, implementation of a cochlear implant is strongly recommended.

In our study, we initially aimed to assess the relationship between various types of amplification devices and success in completing sentences with various types of words, as well as amending them to reflect the appropriate Serbian grammar case. Based on the established goal, we created a hypothesis that the type of amplification device used does not influence the degree of success when the pupils attempted to complete the given sentences with various types of words (nouns, verbs, adjectives..), nor when they amended the sentences to reflect the appropriate Serbian grammar case.

The study was implemented at two schools specialized for deaf and hard of hearing children in Belgrade – at the School for the hearing impaired and hard of hearing “Stefan Decanski” and Primary School “Radivoj Popovic”.

The sample consisted of 30 deaf and hard of hearing pupils enrolled in primary school, in grades five to eight. There were five pupils with a cochlear implant and 25 with hearing aids.

The instruments used in the study were the List for Completing Sentences (N.Dimic) and Corpus of Sentences for evaluating the use of cases.

The obtained results are presented in tabular form.

Based on the results observed in this study we came to the conclusion that the pupils with the cochlear implant had much better results on the

given tasks which involved the use of various types of words in sentences, as well as the use of cases in sentences; compared to the pupils with hearing aids. It was also observed that there is a difference in the results with respect to the use of various types of words and various types of cases.

*Key words:* deaf and hard of hearing, cochlear implants, hearing aids, written expression